

Сумська міська централізована бібліотечна система
Сумська міська центральна бібліотека ім. Т. Г. Шевченка
Відділ довідково-інформаційної роботи

Моцарт української поезії

Павло Тичина

*Бібліографічний
дайджест*

Суми 2021

Моцарт української поезії. Павло Тичина : бібліографічний дайджест / Сумська міська центральна бібліотека ім. Т. Г. Шевченка; відділ довідково-інформаційної роботи; уклад. Л. Клімачова. - Суми, 2021. – 16 с.

«Геній із замерзлим серцем» - так про Павла Тичину написав письменник, літературознавець Процюк Степан. І дійсно, з творчістю цього відомого письменника починаємо знайомитися з дитинства. Але чи знаємо «що творилося – за життя!- на серці цього сановитого півмертвого колишнього генія, якому розтопували душу і який займався саморозтопуванням свого таланту». Дивовижна ерудиція Тичини, знання більш ніж десяти іноземних мов, про нього говорили «поет з рідкісним чуттям музики» тощо.

До 130 -річчя з дня народження П. Г. Тичини пропонуємо познайомитися з бібліографічним дайджестом «Моцарт української поезії». Посібник розрахований на широке коло користувачів.

Відповідальна за випуск: директор СМЦБС Стадниченко Л. М.

Редактор: гол. методист Мамай С. А.

Матеріал підготувала: Клімачова Л. Д.

Наша адреса:

40030, м. Суми,

вул. Кооперативна, 6

Центральна міська бібліотека ім. Т. Г. Шевченка

тел. 22-63-32

Е-mail: lib@library.sumy.ua

<https://libsumy.com/>

працюємо: з 9-00 до 20-00

вихідний: п'ятниця

Слава генія, змушеного бути пігмеєм, блазнем при дворі кривавого короля, була заборонена. Слава ж пігмея, що став паразитувати на тлі генія, була забезпечена величезним пропагандистським трестом».

В історії світової літератури, мабуть, не знайдеться іншого такого прикладу, коли б поет віддав половину свого життя високій поезії, а половину — нещадній боротьбі зі своїм геніальним обдаруванням».

В. Стус про творчість Тичини

«Тичину важко уложити в рамки одного якогось напрямку чи навіть школи. Він з тих, що самі творять школи... Поет, мабуть, світового масштабу, Тичина формою глибоко національний, бо зумів у своїй творчості використати все багате попередніх поколінь надбання».

Сергій Єфремов

*Україно моя, моя люба Вкраїно,
Чим я втішу тебе, чим тебе заспокою? —
Чи про те розкажу, як тебе я люблю,
А чи піснею горе твоє я присплю,
Чи слізьми розіллюсь, мов сирітська дитина, —
Чим тебе заспокою я — бідна людина,-
Скажи, моя люба Вкраїно,
Вкраїно моя!*

П. Тичина

Павло Григорович Тичина (11 [23] січня 1891, Піски, Козелецький повіт, Чернігівська губернія, Російська імперія — 16 вересня 1967, Київ) — український поет, перекладач, публіцист, громадський та державний діяч доби УНР та УРСР.

https://uk.wikipedia.org/Тичина_Павло_Григорович

Донець, Г. Павло Тичина — диригент / Г. Донець // Українська літературна газета. — 2017. — N 2. — С. 7 ; N 4. — С. 6.

[...] перші уроки і співу, і диригентського мистецтва майбутній маестро отримав у своїй родині. Батько Григорій Тимофійович мав небуденний музичний талант й ідеальний слух: «Слух у батька був дуже тонкий. Це не тільки щодо співів. Було увечері на присьбі: а цить, Павлушо, он чугунка їде, чуєш, як торохтить? Звичайно, я не міг так напружувати слух, тим більше, що Бобровиця від нас 18 верстов». Любив Григорій Тимофійович грати на губній гармонії та вряди-годи організувати невеличкий сімейний хор: «Ти, Павлушко, співай тон, а Ваня хай півтон, а Оксана терції (вся тенорова партія була для батька «терція»). І мати всміхається від печі, як ми «Одверзу уста моя» жаримо. Розказували саме люде: під тином стоїмо й слухаємо: ото добре як!».

Мати поета

63

Дацюк, Лариса. Павло Тичина і музика: від колиски до домовини / Л. Дацюк // Літературна Україна. - 2020. - N 33/34. - С. 2.

Зі спогадів сучасників і дослідників життя й творчості Тичини він постає як «співуче хлоп'я», «не людина, а музика», «Моцарт української поезії», «маестро», «поет з рідкісним чуттям музики», «співець», «симбіоз музики і слова», «людина-оркестр», у якій «усе

співає і звучить». У ранніх ліричних творах світ у нього звучить: «арфами, арфами — золотими, голосними», гаї озиваються «самодзвонами», «скрізь поточки, як дзвіночки», «співає стежка на город», «за частоколом — зелений гомін», «горить, тремтить ріка, як музика».

Глибокий слід у душі поета залишили домашні концерти. На ці родинні концерти вчашала сільська вчителька Серафима Морачевська, яка працювала у земській школі села Пісок. Вона стала першою вчителькою Павлика і першовідкривачем його таланту. Залучила малого до шкільного хору. Ось як згодом Тичина про це згадував: «... вона взяла мене у свій хор, і я з молодшою сестрою Оксаною ходив після уроків на співки до школи. Які це були для мене чудові хвилини: ми співали пісні — українські, російські. Серафима Миколаївна

Павло Тичина з першою вчителькою Серафимією Морачевською, 1930 рік

показувала нам ноти, вчила по них співати, і я, не розуміючи змісту цих значків, з гордістю тримав ноти в руках». Саме вчителька порадила батькам відвести хлопчика до Чернігова, аби той вступив до архієрейського хору. До поради Морачевської батьки дослухалися ще й тому, що хористи могли безкоштовно отримати освіту в духовних навчальних закладах.

Для багатодітної малозабезпеченої сім'ї Тичин це була неабияка перспектива. І нею малий Павло скористався сповна: його взяли до хору (співав у хорах Єлецького та Троїцького монастирів, мав високий голос — дискант) і вступив до бурси (духовного училища), а після її закінчення — до семінари.

Як одному з найталановитіших учнів у музичному класі семінарії Тичині доручили керувати семінарським хором. Юний диригент реорганізував його з триголосого на чотириголосий, що дало

можливість значно розширити репертуар, досягти високого мистецького звучання.

Навесні 1913 року відбувся великий концерт хорів семінарії та духовного училища під керівництвом Тичини. [...]

У семінарії також діяв духовий оркестр Марковського, який складався з 32 інструментів. Він був найкращим у Чернігові, Тичина грав у ньому на гобої або кларнеті, інколи й диригував.

Загалом у юнацькі роки Павло був учасником кількох чернігівських оркестрів. Грати він умів на шести музичних інструментах: сопілці, флейті, кларнеті, гобої, бандурі, роялі. Улюбленим був кларнет, гра на якому надихала Тичину на написання поезії (перша збірка, що вийшла друком» 1918 року, мала назву «Соняшні кларнети»).

Словом, його музичне виховання та навчання музики розгорталося досить послідовно: народно-пісенне оточення в дитинстві, 6-річне перебування у хорі, диригентська практика й участь в оркестрах і вміння грати на кількох музичних інструментах, обізнаність із художнім репертуаром різних жанрів і форм.

Після закінчення духовної семінарії у 1913 рік Тичина переїздить до Києва, аби розпочати світську освіту (вступає до комерційного інституту). Тут він поринає в культурне життя міста [...]

Відкриттям для Тичини став оперний театр. Часто юнак відвідував театр Садовського, який був музично-драматичний і мав чудовий хор і оркестр Саме до цього театру 1916 року Тичина влаштувався помічником хормейстера. Працював і завлітом у першому Державному драмтеатрі, де *познайомився з Довженком. ...*

Колега по перу Микола Бажан уважав, *що музика звучить у творчості поета моцартівськими, бетховенськими леонтовичівськими та шопенівськими акордами й ритмами.* А на переконання Тельнюка, **Тичина вніс культ мелодійності в українську поезію.**

Василь Стус стверджував, що «музичність заповонила все світосприймання Тичини. [...] З духу музики зародилася його лірика».

Донець, Г. Одиссея Павла Тичини : до річниці від дня народження / Г. Донець // Українська літературна газета. - 2016. - № 1. - С. 1, 14, 15 ; № 3. - С. 14-15. ; № 4. - С. 14-15.

[...] Євген Сверстюк згадував: коли вперше йому до рук потрапила книжка Юрія Лавріненка «Розстріляне відродження», він був здивований, що видання розпочиналося творами Павла Тичини, поета, якого нібито оминула доля багатьох репресований побратимів. Та перечитавши цю антологію, Євген Олександрович упевнився у слушності саме такої концепції упорядника.

Справді, творчість автора «Сонячних кларнетів» настільки яскрава й вагома в нашій літературі 10-20-х років ХХ століття, що без неї неможливо уявити скарбницю українського письменства як того періоду, так і всього його історичного обширу. Та й вислів **Тичини** «**двістірозп'ятий я**» **зовсім не метафоричний**. Звісно, поет фізично вижив, але режим великого концтабору «СРСР» у певному сенсі репресував і його. Про це свідчать перипетії життя Павла Тичини, зокрема відносини з владою, що, як правило, були поза увагою літературознавців, тому-то не завжди об'єктивно характеризувались як особистість письменника, так і його творчість.

У розумінні московських колонізаторів компромат на поета був такий великий і переконливий, що, здавалося, ніяке диво не могло врятувати його від хижачьких ламберт більшовицьких каральних органів. Син дяка, він з дитинства співав у церковному хорі, в юначі літа став регентом семінарського хору, закінчив духовний навчальний заклад, як і всі три його брати, котрі певний час працювали церковнослужителями. До того ж, рід Тичин мав давнє шляхетське коріння [...] У картотеці Модзалевського було присутнє ім'я давнього предка поета Гната Тичини, козацького полкового старшини доби Богдана Хмельницького. Отже, вже саме походження й освіта в очах атеїстично-пролетарських советів були підозрілими й автоматично надавали Тичині щонайменше статус «неблагонадійного», а то й ставили на ньому тавро «ворога народу».

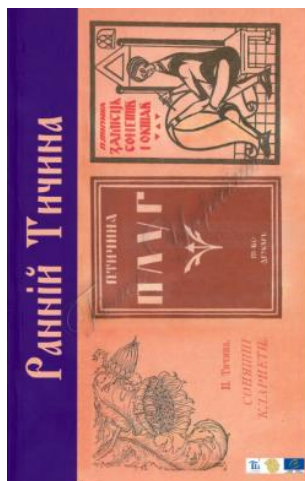
Та ще більше підстав для переслідування поета мали чекісти з огляду на його зв'язки, творчу і громадську діяльність та на те, в яких «підозрілих» установах він працював.

Своїми літературними вчителями Тичина вважав (і мав з ними дружні стосунки) Михайла Коцюбинського, Миколу Вороного, Володимира Самійленка, великих українських патріотів, котрі в свій час були членами «Братства тарасівців». ...

Найближчими друзями Павла Григоровича ще з років навчання в семінарії були Василь Еллан-Блакитний та Аркадій Казка, теж учасники «субот Коцюбинського», талановиті поети й свідомі українці. [...]

Але найнеприйнятнішою для окупаційної влади уявлялася власне сама творчість поета цього першого київського періоду. Адже Тичина був палким прихильником самостійності України і став найбільшим співцем національно-визвольних змагань рідного народу. Невипадково ж його називали бардом Української Народної Республіки

Апрелько, К. Чи ти читав Тичину? : 125 років від дня народження Поета / К. Апрелько // Голос. - 2016. - № 14 (27 січня). - С. 5.

[...] наша культурна пам'ять на диво убога та однобока — ми охоче, з байдужою іронією, цитуємо барабанно-жерстяні тичинині вірші зі збірки «Партія веде!» (там, де «буржуїв за буржуями будем, будем бить») — і ніби забуваємо, що це писалося під загрозою смерті, в страшні роки, коли не один його колега-поет отримав кулю в потилицю від радянської влади. ... А ми, за радянською звичкою, все ще часто судимо Тичину саме за таку поезію. При тім набагато рідше цитуємо інші вірші — саме ті, що свідчать про нього як про великого Поета. Хоч, здавалось би, що простіше —

знайди і прочитай. ... десятки українських поетів, сучасників Тичини, у тридцятих роках поплавилися життям і за менш «крамольну» поезію. Чого вартий лише той його діалог з владою, коли він писав, що соціалізм без музики неможливий. Йому заперечували: мовляв, ми ж пропагуємо музику серед широких народних мас. А він відповідав: грати Скрябіна тюремним наглядачам — то ще не єсть революція. Його ранні вірші неймовірно ще й за силою й точністю поетичних візій та пророцтв. Коли ми іноді наївно нарікаємо, що Тичина, мовляв, не писав «правду» про тридцять роки — то варто озирнутися назад і пересвідчитись, що він сказав цю правду ще на початку двадцятих -і про грядущі тридцять, і про всі наступні роки, і навіть про ті, які ми переживаємо нині. Ось, приміром:

*Що ж, Росіє, немов Навзіка,
полощеш білизну!
Кажеш, ти хочеш робить?
Так я й повірив тобі.
Ні, ти рабінь одпусти,
одпусти їх на волю.
Царській звички забудь,
годі визискувать нас.*

Це написано в кінці 1922 року — якраз тоді, коли Москва утворила Союз «республік-сестер». Слова про Росію, що полоще білизну, містять уїдливі натяк (за давньогрецьким міфом, Навзіка прала білизну, щоб спокусити Одиссея).

Цимбал, Ярина (українська літературознавиця і редакторка; дослідниця літератури 1920-х років). Неук, мерзавець і дельфін: антилегендарний Павло Тичина <http://litakcent.com/2016/10/20/neuk-merzavec-i-delfin-antylehendarnyj-pavlo-tychyna/>

У 1920-х Тичина ще не перетворився на пам'ятник: він пив, залицявся, кохався, сварився. Його ще можна було критикувати. [...] Тоді ж таки Олександр Довженко намалював пророчий дружній шарж: зігнутий, скрючений, похилений вітром Тичина. Навряд чи 1927 року ваплітянин Павло Тичина боявся репресій і заслання, бо ще не міг їх передбачити, але вже у двадцятих Олексій Полторацький теж помітив «гнучкість» геніального Тичини.

«Павле Григоровичу, спасибі за ваші вірші, які живуть разом з тими, хто мав колись щастя їх прочитати. Спасибі за те почуття піднесеності, яке я пережив, прочитавши в Ровно у вітрині з газетами ваші “Танці на мечі”. Здавалося, сам стаєш талановитішим, чеснішим, радіснішим, більшим, приторкнувшись до кришталевої чаші чистого таланту. Спасибі Вам, дорогий, протирічливий, надламаний епохою, чарівний птах, розчавлений сталінським асфальтовим котком. Я прийшов до вас додому в 1927 році і звернув увагу, що полиці у вашій бібліотеці тримаються на звичайних дверних гачках. При потребі їх можна розібрати, скласти, як купу дощок.

— Для чого це, Павле Григоровичу?

— А хто знає, — відповідаєте Ви, — а може, зашлють кудись до Туруханського краю, то якось треба буде везти з собою.

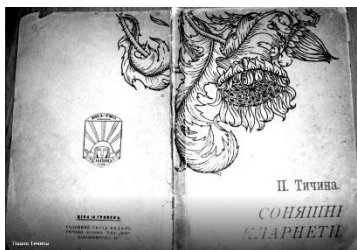
Вас було надламано на все життя, — одна з незчисленних, нікому не потрібних втрат, які зазнала країна, її люди, її духовне життя. Почитайте вірші Тичини, написані на Кавказі: перша половина — геніальний опис природи. Друга половина: а ці гори нагадують мені, що в сусідньому Іраку клятві імперіалісти нещадно експлуатують місцеве населення... — і пішла газетна стаття на міжнародну тему!»

Павло Тичина. Дружній шарж художника Сашка (Олександра Довженка). Харків, 1923

Славень України. До 100-річчя «Сонячних кларнетів» П. Тичини [Електронний ресурс] // Українська літературна газета. - 2019. - 20 лют. - Режим доступу: <https://litgazeta.com.ua/articles/slaven-ukrayini/>

[...] наприкінці 1918 року побачила світ невеличка за обсягом, накладом тисяча примірників книжечка з дивовижною назвою «Сонячні кларнети», якій судилося стати однією із золотих вершин усієї нашої багатотисячолітньої словесності й помітним явищем світової літератури. Ця збірка не тільки започаткувала новий етап у

розвитку українського письменства, не лише розширила уявлення про можливості поезії, але й піднесла на вищий рівень краси і виразності саму українську мову. А ще, за визначенням Ю. Лавріненка, задекларувала себе як «духовний універсал незалежності України».

Щур, Оксана. Павло Тичина: за лаштунками шкільних біографій [Електронний ресурс] // BBC NEWS. Україна : сайт. – Режим доступу:

https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/01/160127_tychyna_anniversary_sa

Вважається, що кульмінацією "творчої деградації" Тичини є вірш "Партія веде", написаний у 1933 році.

Написаний як піонерський марш, цей текст був відхилений дитячим журналом як невдалий, згадував письменник Іван Цюпа, але співробітники "Правди" вирішили, що це актуальний текст й опублікували.

Тичина диригував хором на похороні Михайла Коцюбинського, який свого часу благословив його на початок шляху в літературі.

Помер Павло Тичина у Києві 1967 року. Є ще й інші свідчення про його смерть, які роками пошепки передавали одне одному належні до кіл інтелігенції: Тичина марив, що за ним слідкують, що у його квартирі встановлена апаратура для прослуховування.

Найстрашніше, що так воно й було, навіть у ті останні часи.

Похований на Байковому кладовищі.

Пропонуємо бібліографічний список джерел

Апрелько, К. Чи ти читав Тичину? : 125 років від дня народження Поета / К. Апрелько // *Голос*. - 2016. - N 14 (27 січня). - С. 5.

Баган, О. Роль Павла Тичини у творенні естетичної парадигми соцреалізму (до проблеми "митець і тоталітаризм") / О. Баган // *Слово і час*. - 2014. - N 8. - С. 19-27.

Беценко, Т. Фоностилестичний рівень філологічного аналізу художнього тексту : (На прикладі поезії Павла Тичини «О панно Інно...») / Т. Беценко // *Дивослово*. - 2014. - N 2. - С. 32-36.

Гальчук, О. "...І в хаосі творить скарби": античні образи й мотиви в поетичній інтерпретації Павла Тичини / О. Гальчук // *Слово і час*. - 2012. - N 3. - С. 88-101. - Библиогр. в конце ст.

Голик, Олена. Павло Тичина. "Похорон друга" - величний ревієм воїнам, загиблим у боях за Батьківщину / О. Голик // *Українська мова і література в школах України*. - 2020. - N 10. - С. 31-33. - Библиогр. в конце ст.

Дацюк, Лариса. Павло Тичина і музика: від колиски до домовини / Л. Дацюк // *Літературна Україна*. - 2020. - N 33/34. - С. 2.

Донець, Г. Одісея Павла Тичини : до річниці від дня народження / Г. Донець // *Українська літературна газета*. - 2016. - N 1. - С. 1, 14, 15 ; № 3. - С. 14-15. ; № 4. - С. 14-15.

Донець, Григорій. Павло Тичина — диригент / Г. Донець // *Українська літературна газета*. - 2017. - N 2. - С. 7; N 4. - С. 6.

Донець, Григорій. Тичина і Маланюк [Електронний ресурс] // *Українська літературна газета*. - 2017. - 15 черв. - Режим доступу: <https://litgazeta.com.ua/articles/tychyna-i-malanyuk/>. - Назва з екрана. -

Дата звернення: 27.01.21.

Косінова, Оксана. Павло Тичина - маестро поетичного слова / О. Косінова // Дивослово. - 2018. - №10. - С. 54-59. - Библиогр.: С. 59.

Розглянуто творчість П. Тичини - поета, художника, хорового диригента, композитора, науковця, громадського діяча. У центрі уваги - музичне та музично-жанрове різноманіття поезій автора. Синтез поезії і музики розкриває природу музичності творчості П. Тичини.

Кравченко, Ольга. Українська поезія. Павло Тичина. Життя і творчість. Феномен "кларнетизму". Збірка "Сонячні кларнети". "Арфами, арфами...", О панно Інно..." : бінарний урок: українська література, англійська мова / О. Кравченко, Т. Євхан // Українська мова і література в школах України. - 2020. - N 5. - С. 55-61.

Небеленчук, І. Особливості поетичного стилю П. Тичини, основні мотиви творчості / І. Небеленчук // Українська література в загальноосвітній школі : Науково-методичний журнал. - 2013. - N 1. - С. 5-10.

Нойфельд, Г. Поет жорстокого віку : (П. Тичина) / Г. Нойфельд, Є. Сверстюк // Березіль. - 2011. - №1/2. - С. 174 - 185.

Плитник, О. М. Павло Тичина - сучасник Олександра Довженка : до 125-річчя від дня народження Павла Тичини / О. М. Плитник // Слово Просвіти. - 2016. - № 4 (28-3 лютого). - С. 7.

Поліщук, Ярослав. Павло Тичина в антиноміях літературного канону / Ярослав Поліщук // Слово і час. - 2016. - N 4. - С. 16-25.

Про введення в обіг пам'ятної монети "Павло Тичина" // Вісник Національного банку України. - 2011. - №4. - С. 64.

Самолевська, Ольга. Алеї нашої пам'яті / О. Самолевська // Дзеркало тижня. Україна. - 2017. - N 29. - С. 10.

Славень України. До 100-річчя «Сонячних кларнетів» П. Тичини [Електронний ресурс] // Українська літературна газета. - 2019. – 20 лют. – Режим доступу: <https://litgazeta.com.ua/articles/slaven-ukrayini/>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 27.01.21.

Спогади Юрія Тичини, сина Євгена Григоровича Тичини, про життя їхньої родини в роки Великої Вітчизняної війни та післявоєнні роки.

Терен, Т. Юрій Мушкетик: "Література для мене - це життя" : тисяча і одне інтерв'ю; публіцистика / Т. Терен // Березіль. - 2014. – N 11/12. - С. 2-18.

Тичина, Ю. Спогади / Ю. Тичина // Березіль. - 2015. - N 1/2. - С. 147-191.

Тримбач, С. Сталева ніжність : Павлові Тичині - 125 / С. Тримбач // День : щоденна всеукраїнська газета. - 2016. - N 12. - С. 6.

Фока, М. Поетичне слово П. Тичини на межі музики й архітектури / М. Фока // Українська література в загальноосвітній школі : Науково-методичний журнал. - 2014. - N 1. - С. 12-14.

Фока, Марія. Словесні портрети Павла Тичини на межі живопису і скульптури / М. Фока // Дивослово. - 2018. - № 1. - С. 56-60 : порт. - Библиогр.: С. 60. Засоби створення пластичності та живописності жіночих образів у поезіях П. Тичини.

Чумак, Т. Духовний світ ранньої лірики Павла Тичини / Т. Чумак // Українська література в загальноосвітній школі : Науково-методичний журнал. - 2015. - N 2. - С. 30-32.

Янченко, О. Павло Тичина як поет-синтезист / О. Янченко, Т. Літвінова // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. - 2013. - N 9. - С. 71-74.

*А України ж мова —
Мов те сонце дзвінкотюче,
Мов те золото блискуче,
Вся і давність і обнова —
Українська мова.
Розквітай же, слово,
І в родині, і у школі,
Й на заводі, і у полі
Пречудесно, пречудово —
Розквітай же, слово!
Хай ізнов калина
Червоніє, достигає,
Всьому світу заявляє:
Я — країна Україна —
На горі калина!*

Тичина Павло. Слово

*Хай інша мова іншим гоїть рани,
Я ж буду тільки рідною співать,
І якщо завтра вже її не стане,
Що я готовий нині помирать.*

Тичина П. (1964 р.)

